

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שיעורי חלל הסוכה

(ב' א') משנה: סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה, פסולה. ורבי יהודה מכשיר. ושאינה גבוהה עשרה טפחים, ושאין לה שלוש דפנות, ושחמתה מרובה מצילתה, פסולה.¹

מנא הני מילי (שגבוהה מ-20 אמה פסולה)?

(4) אמר רבה: דאמר קרא² (בַּסֹּכֶת תִּשְׁבּוּ שִׁבְעַת יָמִים...) לְמַעַן יֵדְעוּ דִּרְתֵּיכֶם כִּי בַסֹּכֶת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (עשה סוכה שישבתה ניכרת לך). עד עשרים אמה אדם יודע שהוא דר בסוכה. למעלה מעשרים אמה אין אדם יודע שדר בסוכה, משום דלא שלטא ביה עינא (שאינו רואה את הסכך. וסוכה היינו סכך, כשמה).

(2) רבי זירא אמר: מהכא, "וְסֹכֶה תִּהְיֶה לְצֵל יוֹמָם מִחֹרֵב" (משמע אין סכך אלא העשוי לצל). עד עשרים אמה אדם יושב בצל סוכה. למעלה מעשרים אמה אין אדם יושב בצל סוכה אלא בצל דפנות (שהצללים מגיעים זה לזה מתוך גובהן של דפנות, ואין צריך סכך).

אמר ליה אביי: אלא מעתה, העושה סוכתו בעשתרות קרנים, הכי נמי דלא הוי סוכה?

אמר ליה: התם, דל עשתרות קרנים, איכא צל סוכה. הכא, דל דפנות ליכא צל סוכה.

(3) ורבא אמר: מהכא "בַּסֹּכֶת תִּשְׁבּוּ שִׁבְעַת יָמִים" (סוכה של שבעה, ותו לא. דהיינו עראי, ודייה במחיצות קלות). אמרה תורה כל שבעת הימים צא מדירת קבע, ושב בדירת עראי. עד עשרים אמה, אדם עושה דירתו דירת עראי.³ למעלה מעשרים אמה, אין אדם עושה דירתו דירת עראי, אלא דירת קבע (צריך לעשות יסודותיה ומחיצותיה קבועים שלא תיפול).

א"ל אביי: אלא מעתה, עשה מחיצות של ברזל וסיכך על גבן, הכי נמי דלא הוי סוכה?

אמר ליה, הכי קאמינא לך: עד עשרים אמה, דאדם עושה דירתו דירת עראי, כי עביד ליה דירת קבע, נמי נפיק. למעלה מעשרים אמה, דאדם עושה דירתו דירת קבע, כי עביד ליה דירת עראי, נמי לא נפיק.

(ב' ב') כמאן אזלא הא דאמר רבי יאשיה אמר רב: מחלוקת (דרבי יהודה ורבנן) בשאין דפנות מגיעות לסכך; אבל דפנות מגיעות לסכך, אפילו למעלה מעשרים אמה, כשרה.

כמאן? כרבה דאמר משום דלא שלטא בה עינא. וכיון דדפנות מגיעות לסכך, משלט שלטא בה עינא (דרך דפנות. דאי טעמא משום עראי הוא או משום צל, בדפנות מגיעות לסכך אמאי מודו רבנן).

כמאן אזלא הא דאמר רב הונא אמר רב: מחלוקת בשאין בה אלא ארבע אמות על ארבע אמות. אבל יש בה יותר מארבע אמות על ארבע אמות, אפילו למעלה מעשרים אמה, כשרה.

¹ המועט בטל ברוב, והרי הוא כמי שאינו. ועל שם הסכך קרויה סוכה. רש"י.

² ויקרא, פר' אמור, כג, מג.

³ ואז, אפילו אם עושה סוכתו קבועה, יש בכלל קבע עראי. שכן התורה לא הקפידה על עראי אלא לשם שיעור, לתת שיעור בגובהה, שתהא יכולה לעמוד על ידי יתידות עראי. על פי רש"י.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

כמאן? כרבי זירא דאמר משום צל הוא. וכיון דרויחא, איכא צל סוכה (דאי משום משלט עינא, בטפי מד' אמות פורתא לא שלטא בה עינא).

כמאן אזלא הא דאמר רב חנן בר רבה אמר רב: מחלוקת בשאינה מחזקת אלא כדי ראשו ורובו ושולחנו. אבל מחזקת יותר מכדי ראשו ורובו ושולחנו, אפילו למעלה מעשרים אמה, כשרה.⁴ כמאן? דלא כחד (שאם משום שליטת עין, משיעור של יותר מכדי ראשו ורובו ושולחנו לא שולטת העין. וצל גם כן אין. וגם מחיצות קבע צריך).

שיטות הראשונים

סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה: הלכה כתנא קמא, שפסולה. ובטעם הדבר, פסקו רבינו חננאל ובעל העיטור כרבה.⁵ ורי"ף ורא"ש כתבו דהלכתא כרבא.⁶ ולדידיה, לית ליה תקנתא, ואפילו דפנות מגיעות לסכך, וכן אפילו יש בה יותר מד' אמות, כיון שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה, פסולה.⁷ וכן פסקו רז"ה, רי"ץ גיאת, ורי"ד.⁸ וכן פסק השו"ע.⁹ **חלל סוכה תנן:** בריש עירובין מסקינן, דחלל סוכה תנן; כלומר דלא מיפסלא סוכה אלא אם כן גבוה חללה יותר מעשרים. ואמרינן תו התם, דהני אמות באמה בת ששה טפחים נינהו, אלא שמודדין אותן מצומצמות כלומר דחוקות.¹⁰

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות סוכה, סימן תרלג)

- א. סָכָה שֶׁהִיא גְבוּהָה לַמַּעֲלָה מֵעֶשְׂרִים אַמָּה, פְּסוּלָה, בֵּין שֶׁהִיא גְדוּלָּה בֵּין שֶׁהִיא קֹטֵנָה, בֵּין שֶׁמַּחְצוֹת מַגִּיעוֹת לַסֵּכֶךְ בֵּין שֶׁאֵינָן מַגִּיעוֹת; אֲבָל עֲשָׂרִים, כְּשֶׁרָה אֶפְלוּ כָּל סִכְכָּה לַמַּעֲלָה מֵעֶשְׂרִים, פֶּיּוֹן שָׂאִין בַּחֲלָלָה אֶלָּא עֲשָׂרִים.
- ח. סָכָה שֶׁאֵינָה גְבוּהָה עֲשָׂרָה טַפְחִים, פְּסוּלָה.

⁴ וא"ת קשיא דרב אדרב! אמוראי נינהו, ואליבא דרב. רש"י.

⁵ דכל מילי דמר עביד כרב. ועוד, דבכולהו אית להו פירכא מעליא וכו', ועוד דר' יאשיה קאי כוותיה וכו'. עיטור.

⁶ כתב הרי"ף: דקיימא לן סוכה דירת עראי בעינן, ורבי יהודה דמכשיר סבירא ליה דסוכה דירת קבע בעינן, ולית הלכתא כוותיה. ופירש הר"ן שהרי"ף כתב כן, משום דסוגיין בכולה מכליתין דפלוגתייהו דרבי יהודה ורבנן בדירת קבע ודירת עראי תליא (ראה ז' ב', י"א א', כ"א ב'), והני כרבא אתיין, דאילו לרבה ולרבי זירא לא שמעינן להו בכולה מכליתין לרבי יהודה בדירת קבע מידי טפי מדרבנן. הלכך נקטינן כרבא.

⁷ ורבי יהודה דמכשיר סבירא ליה דסוכה דירת קבע בעינן, ולית הלכתא כוותיה. ואי הוו דפנות מגיעות לסכך כל שכן דהויא ליה דירת קבע ועוד דהא סוגיין בענין סוכה על גבי סוכה כוותיה דרבא.

⁸ וכתב ב"י שכן נראה מדברי הרמב"ם, שכתב סתם שלא תהיה גבוהה יותר מעשרים, ולא חילק.

⁹ או"ח תרלגא. מקורות: רי"ף (א א בדפיו). רא"ש (סי' א). רז"ה, רי"ץ גיאת, רי"ד (הו"ד ברא"ש). רמב"ם (הל' סוכה דא). העיטור (הל' סוכה; הו"ד ברא"ש).

¹⁰ ב"י (או"ח תרלגא). והו"ד במשנ"ב (ס"ק ב), דבאמה בת ששה טפחים מצומצמים (היינו, כשחושבין ד' אצבעות בטפח, דהיינו ד' אגודלים במקום הרחב שלהם, יהיו האצבעות דבוקין זה בזה. שעה"צ) משערים, דלחומרא אזלינן. עוד כתב בשעה"צ (ס"ק ה) שגם כשהדפנות נמוכות מכ', ואין הדפנות מגיעות לסכך, ורק הסכך מונח מעל כ' אמה, פסול (אף שבזה לכאורה לא בעינן שהיו המחיצות חזקות. ופסול משום הקנים הגבוהים עליהם מונח הסכך, שצריכים להיות חזקים ועבים כשל בית, שלא ישתברו מחמת גובהם). וראה עוד מש"כ בעניין זה ב"נתיבי הלכה" על עירובין, ג' ב', סוגיית 'גודל אמה בה שיערו חכמים', ושיטות הראשונים.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

מעשה בהילני המלכה

(ב' ב') **מיתבי**: סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה, פסולה. ורבי יהודה מכשיר עד ארבעים וחמשים אמה. אמר רבי יהודה: מעשה בהילני המלכה בלוד, שהיתה סוכתה גבוהה מעשרים אמה, והיו זקנים נכנסין ויוצאין לשם, ולא אמרו לה דבר! אמרו לו: משם ראייה? אשה היתה ופטורה מן הסוכה. אמר להן: והלא שבעה בנים הוו לה. ועוד, כל מעשיה לא עשתה אלא על פי חכמים.

למה לי למיתני ועוד כל מעשיה לא עשתה אלא על פי חכמים? הכי קאמר להו: כי תאמרו בנים קטנים היו, וקטנים פטורין מן הסוכה, כיון דשבעה הוו, אי אפשר דלא הוי בהו חד שאינו צריך לאמו. וכי תימרו: קטן שאינו צריך לאמו מדרבנן הוא דמיחייב, ואיהי בדרבנן לא משגחה, תא שמע: ועוד כל מעשיה לא עשתה אלא על פי חכמים.

בשלמא למאן דאמר בשאין דפנות מגיעות לסכך מחלוקת, דרכה של מלכה לישב בסוכה שאין דפנות מגיעות לסכך משום אורא.

(ג' א') אלא למ"ד בסוכה קטנה מחלוקת, וכי דרכה של מלכה לישב בסוכה קטנה?

אמר רבה בר רב אדא: לא נצרכה אלא לסוכה העשויה קיטוניות קיטוניות.

וכי דרכה של מלכה לישב בסוכה העשויה קיטוניות קיטוניות?

אמר רב אשי: לא נצרכה אלא לקיטוניות שבה.⁴¹ רבנן סברי: בניה בסוכה מעליא הוו יתבי, ואיהי יתבה בקיטוניות משום צניעותא, ומשום הכי לא אמרי לה דבר. ורבי יהודה סבר: בניה גבה הוו יתבי, ואפילו הכי לא אמרי לה דבר.

שיטות הראשונים

חינוך קטן למצוות: כתב הריטב"א, מהא דאמרינן כל מעשיה לא היתה עושה אלא על פי חכמים, שמעינן דקטן שמחנכין אותו במצוות, צריך לעשות לו מצוה בהכשר גמור כגדול.⁴² ומדברי ראב"ן נראה, שמקיים מצוות חינוך גם בעצם המצווה, ללא פרטיה ודקדוקיה.⁴³

⁴¹ סוכה גדולה לבני מסיבתה, וקיטוניות קטנה בתוכה לצניעות, והיא בקיטוניות יתבא. ואף על גב דפסולה, לא איכפת לן, דאשה פטורה מן הסוכה. רש"י.

⁴² דהא מייתנין ראייה בשמעתין מסוכה של הילני משום דלא סגי דליכא בבניה חד שהגיע לחינוך דבעי סוכה מעלייתא, מקרא מלא דבר הכתוב חנוך לנער על פי דרכו. וגדולה מזו אמרו במסכת עירובין (מ' ב') גבי זמן ביום הכפורים ליטעמיה לינוקא, דלמא אתי למיסרך. והוצרכתי לכתוב זה לפי שראיתי חכמים טועים בזה. ריטב"א.

⁴³ ובביה"ל (תרנ"א, ד"ה כדי) כתב, לגבי קניית ד' מינים לקטן, שפשוט שיהיו כשרים כמו בגדול. אמנם ראה משנ"ב (תרנ"ו, ס"ק כח, ושעה"צ ס"ק לו) שכתב שיש אחרונים (וכן נראה בשו"ע) שסוברים כראב"ן הנ"ל. וראה להלן, מ"ו ב', הקניית המינים לקטן. מקורות: ריטב"א (ב' ב', ד"ה אמר רבי יהודה). ראב"ן (הו"ד באו"ז ומרדכי). אור זרוע (הל' סוכה ס' שיח; הו"ד בהגהות אשירי). מרדכי (סי' תשנט). הגהות אשירי (פ"ד סי' ו).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

נתיבי הלכה - הדף היומי

השתלשלות ההלכה מהדף
עד השולחן ערוך

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

לא נצרכה אלא לקיטוניות שבה: רש"י כתב, דלרב חנן בר רבא, דמוקי פלוגתייהו דרבי יהודה וחכמים בשאינה מחזקת אלא כדי ראשו ורובו ושולחנו, קשיא.¹⁴ **והרא"ש** כתב, דלאו פירכא היא, דדילמא אריכא טובא, אבל לא היתה רחבה אלא ז' טפחים, ובניה באותו אורך הווי יתבי.¹⁵

¹⁴ דהכא, כיון דבניה גבה הויא לה גדולה, ומודו בה רבנן, ומאי ראיא של רבי יהודה. וכתב שכן עיקר, דשיעור ראשו ורובו אמרינן לקמן דאינו אלא שבעה טפחים, ואי אפשר לשבעה בנים בשבעה טפחים!

¹⁵ גם תוספות כתבו מעין דברי הרא"ש, אלא שזה לשונם: 'לאו פירכא היא דדילמא ארוכה טובא אבל לא היתה רחבה שבעה טפחים, ובניה באותו אורך הווי יתבי.' והוציא מזה הב"ח (או"ח תרלדב), שלפי תוספות אין צורך בריבוע של ז' על ז', אלא די בשטח של 49 טפחים מרובעים. וחלקו עליו הרבה אחרונים (ט"ז, מג"א, אליה רבא, ועוד, וכן הכריע המשנ"ב, ראה להלן), וכתבו להגיה בדברי התוספות: 'לא היתה רחבה אלא ז' טפחים.' והבאתי דברי הרא"ש (בתוספותיו) ששם אכן גרס כהגהת האחרונים, וכמצוטט לעיל. מקורות: תוספות ורא"ש (בתוספותיו, ג' א', ד"ה לא נצרכה).